

Bilişim Etiği

Etik Kuramları

H. Turgut Uyar

2004-2015

1 / 26

Lisans

© 2004-2015 H. Turgut Uyar

You are free to:

- ▶ Share – copy and redistribute the material in any medium or format
- ▶ Adapt – remix, transform, and build upon the material

Under the following terms:

- ▶ Attribution – You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
- ▶ NonCommercial – You may not use the material for commercial purposes.
- ▶ ShareAlike – If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original.

For more information:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Read the full license:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

2 / 26

Konular

Giriş

- Tanımlar
- Metodoloji
- Tartışma Sorunları
- Davranış İlkeleri

Etik Kuramları

- Faydacılık
- Deontoloji
- Toplumsal Sözleşme
- Erdem Ahlakı

3 / 26

Deskriptif Önermeler

- ▶ **deskriptif** önerme: ne olduğu
- ▶ sosyoloji, psikoloji, antropoloji, politik bilimler konusu

örnek

*bilgisayar kullanıcılarının %85'i yazılımların
lisans anlaşmalarına uymuyor*

4 / 26

Normatif Önermeler

- ▶ **normatif** önerme: ne olması gerektiği
- ▶ felsefenin konusu

örnek

bilgisayar kullanıcıları yazılımların lisans anlaşmalarına uymalı

Ahlak Sistemi

- ▶ davranış kuralları: bireysel, toplumsal
- ▶ değerlendirme ilkeleri: toplumsal yarar, ...
- ▶ **açık**: herkes biliyor
- ▶ **resmi değil**: zorlayıcı yetkili yok
- ▶ **akılcı**: akıl yürüterek anlaşılabilir
- ▶ **tarafsız**: bütün katılımcılar eşit

Kuralların Oluşturulması

- ▶ **temel değerler** gözönüne alınarak
- ▶ **özünde iyi**: mutluluk, özerklik, mahremiyet, ...
- ▶ **araç olarak iyi**: para, ...
- ▶ ahlak ilkelerinin dayandırıldığı zeminden yola çıkılarak
- ▶ din
- ▶ hukuk
- ▶ felsefe

Felsefe Metodolojisi

- ▶ **diyalektik**
- ▶ bir tez ortaya koy, ilkeyle açıkla
- ▶ ilkeyi çeşitli durumlarda sına
- ▶ tezini ve/veya ilkeyi uyarla

Diyalektik Örneği

- ▶ “ötanazi yanlışır çünkü insan yaşamı kasıtlı olarak sona erdirilmemelidir”
- ▶ bilinçli ve çok acı çekiyor
- ▶ bilinçsiz ve beyin hasarı var
- ▶ genç - yaşlı
- ▶ “yaşam kalitesi”
- ▶ başka sorunlara uygulamada tutarlılık: savaş, idam, kürtaj, ...
- ▶ “kendini savunma, başka yaşam kurtarma, ...”

9 / 26

Tartışma Sorunları

- ▶ felsefeciler ahlaki sorunların çözümünde anlaşıyor
- ▶ başkaları nasıl anlaşsın?
- ▶ başka alanlarda da uzmanlar anlaşıyor
- ▶ ışık: dalga mı, parçacık mı?
- ▶ birçok konuda anlaşma var
- ▶ ilkelere anlaşmazlık - durumlarda anlaşmazlık

10 / 26

Relativizm

- ▶ kültürel relativizm
- ▶ “değışik toplumlar ahlaken neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda farklı inanışlara sahiptir”
- ▶ deskriptif önerme, normatif olursa:
- ▶ “bir toplumdaki bireyler için neyin doğru neyin yanlış olduğuna yalnızca o toplum karar verebilir”
- ▶ ahlaki relativizm
- ▶ bazı evrensel ahlak kuralları var

11 / 26

İlkeler

- ▶ etik kuralları neden gerekiyor?
- ▶ seçme durumunda kaldığımızda karar vermeme yardımcı
- ▶ ahlaki konuların çözümlenmesinde yardımcı

12 / 26

Altın Kural

- ▶ "başkaları sana nasıl davransın istiyorsan sen de onlara öyle davran"

karşı örnek

- ▶ Ben bir yazılım geliştiricim.
- ▶ Başkalarının benim yazılımlarımı benim iznim olmadan çoğaltıp dağıtmaları benim için sorun değil.
- ▶ O halde ben de başkalarının yazılımlarını onların izni olmadan çoğaltıp dağıtabilirim.

13 / 26

Faydacılık

faydacılık

bir davranış, etkilenecek olanların en büyük kısmını en mutlu edecek sonuçlara yol açacaksa ahlaken doğrudur

- ▶ sonuca dayalı

Jeremy Bentham (1748-1832)

14 / 26

Faydacılık Sorun Örneği

- ▶ Bir mağazaya giriyorum ve bir gömlek beğeniyorum.
- ▶ Çalsam mı?
- ▶ Hesap yap ve karar ver.
- ▶ Çıkıyorum, başka bir mağazaya giriyorum ve bir kravat beğeniyorum.
- ▶ Çalsam mı?
- ▶ ...

15 / 26

Faydacılık

eylem faydacılığı

daha çok sayıda kişinin daha mutlu olmasını sağlayacak şekilde davran

kural faydacılığı

herkes böyle davransaydı daha çok sayıda insanın daha mutlu olmasını sağlayacak şekilde davran

16 / 26

Faydacılık Sorun Örnekleri

eylem faydacılığı

- ▶ "bir kişiyi öldürüp organlarıyla on kişiyi kurtaralım"
- ▶ "toplumun %1'ini diğer %99'un kölesi olarak çalıştıralım"

kural faydacılığı

- ▶ "toplumun %1'ini köle olarak çalıştırmak toplum huzurunu bozar"

17 / 26

Faydacılığın Eleştirisi

- ▶ ahlak mutluluğa ya da zevke bağlıyor
- ▶ davranışın sonucu önceden bilinmiyor: *ahlak şansı*
- ▶ karar vermeye yardımcı değil
- ▶ fayda hesabı nasıl yapılacak?
- ▶ iyi sonuçların adil dağılımı?

18 / 26

Deontoloji

- ▶ mutluluk için içgüdü yeterlidir
- ▶ oysa insanı hayvandan ayıran akıl yürütme yeteneğidir
- ▶ bu yetenek insana ahlaki bir ödev yükler
- ▶ ödevle dayalı

Immanuel Kant (1724-1804)

19 / 26

Kesin Buyruk

kesin buyruk

- ▶ insanları asla yalnızca bir amaca ulaşmak için araç olarak kullanma
- ▶ öyle bir kurala göre davran ki, bu kural bütün insanlar için bağlayıcı olsun
- ▶ ödevler çelişirse ne olacak?

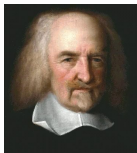
20 / 26

Kesin Buyruk Örneği

- ▶ kölelik yanlıştır çünkü
- ▶ bir grup insan bir amaca hizmet için araç olarak kullanılmış olur
- ▶ tarafsız ve evrensel bir kural olarak uygulanmasını kimse istemez

21 / 26

Toplumsal Sözleşme Kuramı

Thomas Hobbes (1588-1679)

- ▶ ahlak öncesi durum: herkes kendi çıkarına göre davranıyor
- ▶ özgürlük algısı var ama sürekli tehdit de var
- ▶ özgürlüğümüzün bir kısmını egemen bir yetkiye devrederiz
- ▶ sözleşmeye dayalı

22 / 26

Toplumsal Sözleşme Kuramının Eleştirisi

- ▶ sözleşme yoksa ahlaki sorun da yok
- ▶ kimsenin kimseye yardım etmesi gerekmiyor
- ▶ yasaya aykırı olan ahlaka aykırı olmayabilir

örnek: ırk ayrımı yasaları

- ▶ ABD, Güney Afrika (apartheid)
- ▶ bu yasalara itaatsizlik yanlış mı?

23 / 26

Haklar

- ▶ **negatif haklar:** engellenmeme
- ▶ **pozitif haklar:** desteklenme

örnekler

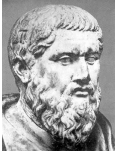
- ▶ oy verme
- ▶ yüksek eğitim

örnekler

- ▶ temel eğitim
- ▶ sağlık?

24 / 26

Erdem Ahlakı

Platon (İ.Ö. 4. yy)

- ▶ iyi kişilik özellikleri edinme
- ▶ "şu durumda ne yapmalıyım" değil
"nasıl bir insan olmalıyım"
- ▶ kişiliğe dayalı

Kaynaklar

Okunacak: Tavani

- ▶ Chapter 2: Ethical Concepts and Ethical Theories